

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

DIE INSTITUSIONELE HERSTRUKTURERING VAN LANDBOU-VOORLIGTING IN SUID-AFRIKA¹

CAJ Botha

Departement Landbou-ekonomie, Voorligting en Landelike Ontwikkeling, Universiteit van Pretoria, Pretoria

J van Zyl

Fakulteit Landbouwetenskappe, Universiteit van Pretoria, Pretoria

Uittreksel

Reorganisasie vind reeds in landbouvoorligting in Suid-Afrika plaas weens sosio-ekonomiese en politieke redes. Dit is noodsaaklik dat die reorganisasie met 'n plan gedoen word en 'n langtermyn perspektief het. Ten einde die reorganisasie doelgerig en sinvol te maak, moet daar sekere korttermyn maatreëls getref word. Dit word voorgestel dat daar afgesien word van die oorgeërfde voorligting organisasies. Laasgenoemde behoort deur middel van privatisering en devolusie omgeskakel te word in nege Streekslandbou Ontwikkelingsorganisasies wat ingedeel is op grond van die nege ontwikkelingsstreke van Suid-Afrika. Dit impliseer 'n samevoeging van huidige ontwikkelingskorporasies en die staat se landbouvoorligting dienste in Suid-Afrika, sowel as die tuislande.

Abstract

Due to socio-economic and political influences, extension in South Africa is currently re-organising itself. This re-organisation should be planned and done with a long-term perspective. To achieve this end, some short term measures will have to be taken. It is suggested that the inherited organisational structures be abandoned and replaced by nine regional agricultural development corporations (RADC), consisting of an amalgamation of existing development corporations and the government extension services to function within the framework of the nine development regions of South Africa.

1. Inleiding

Institusionele ontwikkeling in 'n organisasie verwys na die meer effektiewe gebruik van menslike en finansiële hulpbronne. Volgens Israel (1990:2), is dit egter makliker om nuwe strukture en infrastruktuur op te rig as wat dit is om organisasies te ontwikkel om hul optimum potensiaal te bereik. Dit is in Suid-Afrika nie nodig om nuwe strukture vir landboubediening in die breë of landbouvoorligting in die besonder te skep nie (Cooper, 1991; Van Rooyen, 1991), maar sinvolle herstrukturering en samevoegings, behoorlike koördinering en die uit-skakel van oorvleueling in voorligtingsbediening van die totale spektrum van boerderygemeenskappe is 'n beter alternatief (Cooper, 1991; Coetzee, 1991; Moloa, 1991).

Daar is 'n fatalistiese benadering tot institusionele ontwikkeling in die ontwikkelingsgemeenskap (Israel, 1990:2). Die rede daarvoor is tweeledig van aard. Die eerste is dat ontwikkelingsteorie en -praktyk vir 'n geruime tyd in die hande van ekonome was en dus hoofsaaklik op hulpbrontoedeling gekonsentreer het ten koste van die mees effektiewe wyse van aanwending van die hulpbronne. Die tweede rede is die feit dat dit 'n "messy area" is (Israel, 1990:3). Verskeie vakdissiplines soos die bestuurswetenskappe ontwikkelingsadministrasie het nie daarin geslaag om die probleme van ontwikkelende lande op te los nie. Die impetus van die bestuurswetenskap behels privaatsektor kwessies en daar word probleme ondervind om dit aan te pas by die staatsfunksie in die verpolitiseerde en armer milieu van ontwikkelende lande. Soos dikwels die geval in ander ontwikkelende lande, het Suid-Afrika ook oorgeërfde administratiewe strukture en prosesse, wat nie aangepas is by die nuwe kulturele en politieke milieu waarin dit moet funksioneer nie. Dit belemmer die funksionering van landbouvoorligting en noodsaak institusionele ontwikkeling.

2. Institusionele ontwikkeling in ontwikkelende lande

Israel (1990:30) toon aan dat daar verskeie faktore in aanmerking geneem behoort te word met die toepassing van institusionele ontwikkeling in ontwikkelende lande. Eerstens bestaan daar in ontwikkelende lande twee duidelik onderskeibare teenpole met verskillende onderliggende teorieë, naamlik die privaatsektor met 'n industriële tipe van finansiering, bestuur en administrasie enersyds, en andersyds die formele tipe van openbare- of ontwikkelingsadministrasie. Tweedens moet aandag gegee word aan die effektiwiteit van organisasies op nasionale, sektorale en streeksvlak, maar ook genoeg gedoen word om kliënte op die plaaslike vlak te organiseer. Derdens moet daar nie kwantitatiewe wiskundige tegnieke toegepas word in situasies waar gedragsmetodes meer toepaslik sou wees nie. Vierdens moet in gedagte gehou word dat behoeftes van ontwikkelende lande nie staties is nie. Vyfdens moet die verhouding tussen politiek en organisasies in ontwikkelende lande voldoende in ag geneem word.

3. Nuwe doelstellings vir landbouvoorligting in Suid-Afrika

Landbouvoorligtingbediening in Suid-Afrika is tans etnies geïntegreerd; verskillende voorligtingsdienste het ook verskillende doelstellings. Politieke verandering in Suid-Afrika sal meebring dat die huidige staats- en parastatale organisasies wat landbouvoorligtingsdienste hoofsaaklik op etniese grondslag aan boere lewer, waarskynlik nie verder afsonderlik bedryf kan word nie. Onderhandelinge om moontlik een Departement van Landbou te vorm is reeds met die TBVC lande tydens vergaderings van ECOSA ("Economic Communities of Southern Africa") bespreek (Farmer's Weekly, 1992).

Tans is daar egter nog oorvleueling en duplisering van dienste aan boere (Coetzee, 1991; Du Plessis, 1991; Van Rooyen, 1991). Die gevolg daarvan is dat die min menslike en ander hulpbronne ondoeltreffend aangewend word. Volgens Bembridge (1991) is daar ook 'n skewe verspreiding van hierdie mannekrag tussen instansies en verskillende areas in die RSA.

Landbouvoorligting in Suid-Afrika sal alternatiewe doelstellings moet oorweeg weens die veranderende sosio-ekonomiese toestand, plaaslike ideologiese druk deur veral swartbewussyn organisasies, sowel as die druk van die wêreldwye humanitêre denkwys (Botha, 1990: 289).

Alternatiewe doelstellings vir landbouvoorligting behoort volgens Röling (1982) die volgende aspekte in te sluit:

- die daarstel van geleenthede om inkomste te genereer vir die meerderheid landbouprodusente (opkomende en bestaansgerigte produsente) deur die produktiwiteit van hul bronne te verhoog deur middel van beter toegang tot informasie, goedere, dienste en markte;
- die daarstel van 'n meer gelyke verspreiding van die toenames in inkomste uit landbou deur die verpreiding van beskikbare bronne vir opkomende en bestaansgerigte produsente te beïnvloed; en
- hulp aan opkomende en bestaansgerigte produsente om hulself te organiseer sodat hulle kan deelneem as ingeligtes wat 'n sê het in ontwikkelingspogings.

Volgens Garforth (1982:47) is daar genoeg empiriese bewyse dat landbouvoorligting effektief op die behoeftes van die landelike armes gefokus kan word.

4. Die institusionele herstrukturering van landbouvoorligting in Suid-Afrika

4.1 Die landbouvoorligtingsomgewing

Die tegnologiese omgewing waarbinne voorligtingsorganisasies in Suid-Afrika waarskynlik gaan funksioneer, word daaraan gekenmerk dat daar te min navorsing op toepaslike tegnologie gedoen word (Coetzee, 1991; Hayward, 1991; Van Rooyen, 1991). Wat die wetlike omgewing aanbetref, word aanvaar dat alle diskriminerende wette en maatreëls rakende grondbesit, vrye assosiasie en toetred tot die mark reeds opgehef sal wees of in die proses van uitfassing sal wees. Die politieke omgewing word reeds gekenmerk aan 'n toenemende omgewingsbewustheid en die klem wat gelê word op die opheffing van armoede, maar terselfdertyd ook op die produksie van voldoende vesel en voedsel vir die behoefte aan binnelandse verbruik, sowel as aan uitvoere.

Die ekonomiese omgewing waarin die voorligtingsorganisasies gaan funksioneer, gaan dus meer klem plaas op die opheffing van armoede, minder finansiële en ander hulp aan kommersiële boere, 'n toename in die gewildheid van boerderysisteenavorsing (BSN) sowel as boerderyondersteuningsprogramme (FSP) en die betaling vir advies deur boere wat dit kan bekostig. Die belangrikste kenmerk van die demografiese omgewing is dat daar regstellende aksies sal wees om dié wat histories benadeel is 'n "hupstoot" te gee.

Die ekologiese omgewing van landbouvoorligtingsorganisasies bestaan uit: die ekologie in die konteks waarbinne dit normaalweg gesien word, met ander woorde die RSA wat ekologies verniel is; die sosio-ekologiese omgewing wat gekenmerk word aan toenemende vereistes vir

samewerking tussen verskillende organisasies wat op dieselfde terrein werksaam is, met ander woorde verminderde duplikasie van funksies; en die onmiddellike fisiese omgewing waarin die organisasie werksaam is, met ander woorde die geografiese ligging.

Om nie die politieke onderhandelingsproses vooruit te loop nie en ten einde die geskikte klimaat vir verandering te skep waarbinne die huidige voorligtingsinstellings optimaal benut kan word alvorens institusionele herstrukturering geïmplementeer kan word, is daar korttermyn maatreëls nodig wat gemik is op hierdie doelwitte. Dit word vervolgens toegelê.

4.2 Korttermyn maatreëls

Na verwagting sal die politieke onderhandelingsproses vir 'n geruime tyd aan die gang wees. In alle waarskynlikheid sal veranderinge wat onmiddellik aan landbouvoorligtingstelsels aangebring word dus tydelik van aard wees. Politieke verwikkelinge kan later nuwe veranderinge verg.

Reorganisasie is dikwels die eerste oplossing waaraan gedink word as 'n organisasie se funksionering nie na wense is nie. Dit behoort egter die laaste oplossing te wees omdat daar hoë kostes is in terme van ontwrigting (Merrill-Sands & Kaimowitz, 1989:46). In Suid-Afrika gaan voorligting organisasies in die toekoms verander weens politieke faktore. Daar kan dus aangeneem word dat hulle ontwrig sal word, wat kostes sal meebring. Daarom is dit nodig om vroegtydig te begin herbeplan en voorberei vir die veranderinge. In dié verband kan die tussentydse maatreëls 'n groot rol speel.

Die reorganisasie moet gesien word teen 'n agtergrond wat begrippe insluit soos 'n meer regverdige samelewing, gelyke toegang tot hulpbronne, hupstootaksies, proaktiewe optrede ("affirmative action"), herdefinieëring van "boer", en die skep van sekerheid.

Organisasies wat landbouvoorligting in die RSA en die tuislande bedryf behoort op die korttermyn met voorligting voort te gaan soos wat tans die geval is, maar dit is nodig om aanpassings te maak om oorvleueling en ondoeltreffendheid in die voorligtingsbedryf as geheel te verminder, en waar moontlik, uit die weg te ruim. Om dit te kan bereik, is een van die oorwegings om die verskillende nasionale navorsings- en voorligtingsafdelings saam te smelt in een organisasie, sodat koördinerende en samewerking vergemaklik word. In Suid-Afrika is dit egter nie haalbaar nie omdat die vyf basiese voorvereistes van Kaimowitz (1989) vir toestande en voorwaardes wat behoort te geld vir suksesvolle same-smelting ontbreek.

Op die korttermyn behoort daar dus eerder 'n koördinerende liggaam as beskermheer vir landbouvoorligting in die lewe geroep te word [Nasionale Landbouvoorligtingskomitee (NLVK)]. Om geslaagd te wees, behoort die NLVK te voldoen aan die vereistes van Bourgeois (1989) vir die suksesvolle implementering en deurvoering van 'n komitee. Weens die onbevredigende huidige finansiële en sosio-ekonomiese situasie, sowel as politieke veranderinge in landbou in geheel en voorligting in besonder, behoort organisasies wat betrokke is by landbouvoorligting die noodsaaklikheid van 'n komitee vir samewerking en koördinerende in te sien, veral oor die korttermyn.

Sonder om te groot te raak, behoort die NLVK verteenwoordigend te wees van instansies wat op een of ander wyse in landbouvoorligting betrokke is. Sulke instansies is onder andere Universiteite met landboufakulteite; Technikons; belangstellende Nie-Regeringsinstellings; die Regering; Koöperasies; Ontwikkelingskorporasies;

Privaatfirmas; Die Ontwikkelingsbank van Suider-Afrika; Georganiseerde Landbou; Tuislandregerings; Rade en Statutêre liggame; en Bemerkingsorganisasies. Hierdie instansies behoort senior personeel op die NLVK te hê, maar moet nie kontak met hul grondvlak personeel verloor nie.

Omdat die NLVK heelwat funksies het om uit te voer sonder om die werksterrein en mandaat te breed te maak, behoort dit van 'n klein aantal permanente personeellede voorsien te word. Die voorsitter van die NLVK word vir vyf jaar of die duur van die politieke onderhandelingsproses deur die NLVK self benoem en is 'n besoldigde amptenaar wat die NLVK bestuur. Na afloop van die onderhandelingsproses, kan die NLVK bly voortbestaan of kan sy funksie deur 'n soortgelyke instelling voortgesit word. Die salaris van die voorsitter kan andersyds deur die Staat voorsien word omdat die funksie in landsbelang is. Andersyds kan sy salaris op 'n *pro rata* basis deur die deelnemende instansies betaal word, omdat al die instansies in die voordeel van die werksaamhede van die NLVK deel. Die voorsitter is verantwoordelik om toe te sien dat vergaderings goed beplan, van 'n agenda voorsien is en dat die agenda sinvol gebruik word.

Die NLVK behoort ook van 'n permanente sekretaris voorsien te word. Omdat daar administratiewe en skakelwerk deur die NLVK gedoen sal word, behoort daar ook 'n assistent en sekretaresse aangestel te word. Omdat die werksaamhede van die NLVK dit sal vereis, word van ander komiteelede verwag om betrokke te wees met die werksaamhede van die komitee, sodat dit nie slegs in 'n gespreksforum omtrent nie. Lede wat gekoöpteer word om spesifieke take uit te voer, kan daarvoor vergoed word uit die bedryfsrekening van die NLVK.

Die funksies van die NLVK tydens die tussenfase is onder andere om die instansies wat by landbouvoorligting betrokke is, saam te laat werk aan gemeenskaplik geïdentifiseerde probleme; om rasionalisasie in die voorligtingsbedryf waar dit nodig is aan te help en aanbevelings in dié verband aan die instansies en die owerhede te doen; die evaluasie van die impak van landbouvoorligting en aanbevelings oor die verbetering daarvan in bedieningsareas; die identifisering van geografiese en vaktegniese areas wat nie deur landbouvoorligting gedek word nie; die funksionering as inligtingstussenkanaal oor navorsing in landbouvoorligting tussen verskillende instansies wat betrokke is by landbouvoorligting; werwing van fondse vir landbouvoorligting navorsing; identifikasie van navorsingsareas in landbouvoorligting; prioritisering van navorsingsprobleme in landbouvoorligting; die opstel van 'n oorhoofse navorsingsplan vir landbouvoorligting in Suid-Afrika; werwing en toekenning van navorsingsfondse vir die uitvoer van landbouvoorligtingsnavorsing; die bevordering van nouer kontak tussen landbouvoorligting en -navorsing; behoefte identifisering van landbouvoorligters en die oordra van die inligting aan die relevante navorsingsinstansies; die opstel en implementering van 'n etiese kode vir landbouvoorligters; aanbevelings oor die opleiding en opleidingsvereistes van landbouvoorligters; en die propagering van landbouvoorligting as beroep.

Die NLVK is nie net 'n forum vir gesprekvoering nie, maar neem besluite en is aksie-geïntereesd.

Weens vinnig toenemende politiese druk sal daar ook spesiale aandag aan die behoeftes van die agtergeblewe boerdery gemeenskappe gegee moet word in terme van onder andere toepaslike tegnologie en toegang tot bronne en markte, asook gehalte van voorligtingsdienste. Die NLVK behoort in die tussentydse periode reeds aandag daaraan te gee. Suid-Afrika is etnies gefragmenteer en die voorligtingspersoneel van die verskillende instansies

is nie almal gewoon daaraan om as kollegas in dieselfde werksomstandighede saam te werk nie. Daarom sal die NLVK in die tussentyd 'n rol moet speel in die oriëntering van voorligtingspersoneel ten opsigte van werksverhoudinge en die beginsels wat reeds bespreek is. Dit is veral nodig om aandag te gee aan die houdings van personeel teenoor personeel en kliënte. Personeel behoort in die algemeen ook gesensitiseer te word ten opsigte van verskeie ander sosio-ekonomiese probleme in die samelewing soos byvoorbeeld die armoede vraagstuk, bevolkingsontploffing, verstedeliking en die gevolge daarvan, werkloosheid, ensovoorts.

Nieu-Suid-Wallis in Australië se drie-man voorligting-navorsing eenheid vervul byna 'n soortgelyke rol as die voorgestelde NLVK (Botha, 1992). In Taiwan vervul die Departement van Landbou en Bosbou met groot welslae die rol wat die NLVK in Suid-Afrika sal moet speel. In Zimbabwe is daar 'n skakelkomitee (COFRE) gestig om op-die-plaas navorsing en voorligting te betrek (Shumba & Fenner, 1989). Die geheim vir die komitee se sukses was dat dit besluitnemingsmag gehad het, op operasionele vlak goed verteenwoordig was en buigbaarheid behou het.

4.3 Herstrukturering

Merrill-Sands & Kaimowitz (1989:46) waarsku teen oorhaastige reorganisasie en herstrukturering en toon aan dat dit een van die laaste opsies moet wees as voorligtingsorganisasie hul dienste wil verbeter. Studies deur Palmieri (1989) in Costa Rica en Faye & Bingen (1989) in Senegal toon aan dat reorganisasie die effektiwiteit van 'n reeds swak organisasie verder kan verlaag. In Costa Rica was die probleem dat daar herhaaldelik reorganisasies kort na mekaar plaasgevind het, terwyl personeel nie op hoogte gebring is met die redes en noodsaaklikheid van die reorganisasie nie, en te min aandag gegee is aan grondvlak skakels en metodes. Alhoewel die werklike oorsaak van reorganisasie 'n dringende tekort aan hulpbronne was, het die misverstand bestaan dat veranderinge aan die organogram die probleme sal laat verdwyn (Palmieri, 1989). In die geval van Senegal was reorganisasie primêr gemik op die verbetering van skakels tussen boere en ontwikkelingsorganisasies. 'n Produkiesistiem Departement (PSD) is op die been gebring om dit te bewerkstellig. Die skakel is uiteindelik verswak omdat die navorsingsinstituut waar die PSD gesetel is na binne begin fokus het om sy eie organisatoriese krisis te probeer hanteer en die PSD is nie in die daaglikse werksaamhede van die instituut opgeneem nie. Baie van die navorsingsprogramme het weens die onseker klimaat in die organisasie vasgehou aan hul gevestigde aktiwiteite en prioriteite, ten spyte van versoeke deur voorligters vir spesifieke, korter termyn toegepaste navorsing (Faye & Bingen, 1989).

In Suid-Afrika is reorganisasie egter reeds aan die gang, byvoorbeeld die ontbinding van die departement Ontwikkelingshulp, die stigting van die LNR, die organisasie van die LOSSE, die afskaffing van voorligting in Vleisentraal, ensovoorts. Na verwagting sal daar ook verdere herorganisasies plaasvind. Daar is dus reeds ontwrigting aan die gang en dit is beter om eenmalig te reorganiseer na 'n heeltemal nuwe bedeling as wat reorganisasie weer op 'n later stadium plaasvind.

Daar word voorgestel dat daar gebruik gemaak word van die huidige reorganisasie in landbouvoorligting, hoofsaaklik deur dit te privatiseer. Omdat die ontwikkelingstreke so groot is, word dit opgedeel in verskeie gebiede soos wat dit ook in ander lande soos Italië, Nieu-Suid-Wallis, Queensland, Israel, Kenia, Malawi, ensovoorts gedoen word (Arnon, 1989:627-680). Dit word voorgestel dat die staat se voorligtingsdiens afgewentel word na

na verskillende streeklandbou-ontwikkelingskorporasies (SLOK) wat 'n samesmelting met bestaande ontwikkelingskorporasies insluit en die stigting van nuwes impliseer in areas waar daar nie landbouvoorligtingkundige bediening deur ontwikkelingskorporasies is nie, soos KwaNdebele en KwaZulu. Hierdie reëling sal diskriminasie tussen groepe, die gebrek aan mannekrag en skewe verspreiding van mannekrag die hoof te bied. Kommerciële landboukoöperasies, bemarkingsorganisasies, en alle ander organisasies wat betrokke is in landbouvoorligting behoort voort te gaan met voorligting aan hulle onderskeie kliënte en -groepe.

Om hierdie amalgamasie te bewerkstellig word die staat se voorligtingsdiens en die navorsers wat nie by die LNR ingeskakel word nie, sowel as die STK en die landbou-ontwikkelingskorporasies in die nasionale staat se huidige landbouvoorligtingsdiens ontbind. Die Departement Ontwikkelingshulp se landbou afdeling word reeds by 'n ander landboudepartement ingevoeg. Die personeel en vaste bates van al hierdie organisasies wat ontbind, word gekonsolideer in een nuwe streek landbou-ontwikkelingskorporasie per ontwikkelingstreek.

Omdat die nege ontwikkelingstreke van Suid-Afrika oor 'n wye front aanvaarbaar is, word dit as basis van streekindeling geneem.

Dit word aanvaar dat basiese landbounavorsing deur die LNR gedoen sal word. Die voorgestelde streek landbou-ontwikkelingskorporasies (SLOK's) sal dan verantwoordelikheid neem vir toegepaste en aangepaste navorsing in die ontwikkelingstreke self. Al die ander navorsingsfunksies van die ander organisasies wat nie ontbind word nie, met ander woorde privaafirmas, koöperasies, ensovoorts, gaan op die huidige patroon van navorsing voort.

Dit is belangrik vir elke SLOK om skakels te hê met die LNR sodat hulle betyds van navorsingsbevindings kan kennis neem en sodat die LNR ingelig is oor behoeftes op grondvlak. Die voorgestelde NLVK wat oor die korttermyn diens doen, kan as skakel tussen navorsing en voorligting dien. As alternatief kan daar soos in Nieu-Suid-Wallis, Australië (Armon, 1989:651) 'n spesiale eenheid op die been gebring word om die skakel te vorm. 'n Ander voorbeeld is Zimbabwe wat volgens Shumba & Fenner (1989) ook 'n geslaagde skakelkomitee tussen navorsing, voorligting en die boer op die been gebring het. Studies in Nigerië en Zambië deur respektiewelik Ekpere & Idowu (1989) en Kean & Singogo (1989) toon egter aan dat die spesiale eenhede as skakel nie altyd geslaagd is nie. In die eerste geval was die probleem dat die eenheid nie voldoende agtergrond en kennis oor beide voorligting en navorsing gehad het nie. Die gevolg was dat die eenheid nie as gelyke vennoot op albei terreine kon optree nie. Verdere probleme kan opduik wanneer die eenheid se mag te veel is en duplikasie veroorsaak, of wanneer die eenheid se werksveld so wyd raak dat daar 'n verlies aan impak is (Ekpere & Idowu, 1989). In Zambië was die probleem dat die eenheid se administratiewe en tegniese verantwoordelikhede tussen twee verskillende departemente verdeel was. Die gevolg is dat die eenheid nie seker was oor wie verantwoordelik is vir werwing en evaluasie nie. Bevorderings het derhalwe in die slag gebly. Personeel van die eenheid is ook geneig om funksies van ander afdelings, soos byvoorbeeld dié van die vakspesialiste, te dupliseer.

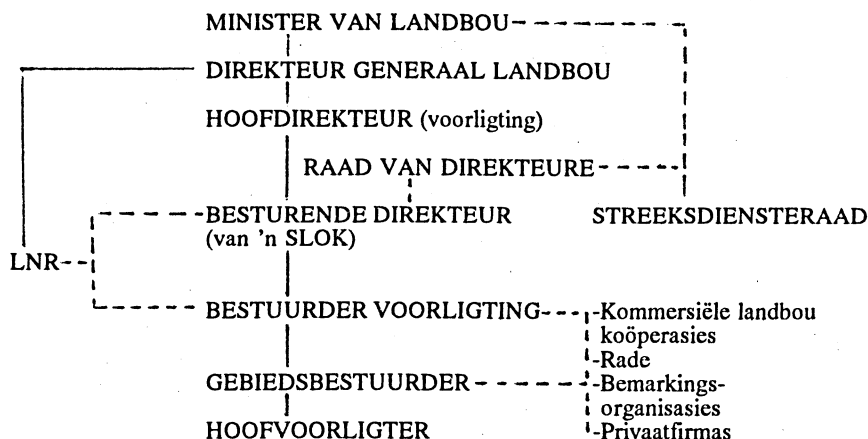
Die bedryfsrekening van die korporasie, sowel as die salarisse van die personeel van elke SLOK word uit verskillende bronne betaal, naamlik uit: staatsfondse; streeksdiensterade (SDR's) se heffings en geld wat op die kapitaalmark beding word. Die verhoudings van die

onderlinge bydraes van die verskillende bronne word in elke ontwikkelingstreek afsonderlik bepaal. In die VSA vind befondsing van voorligtingsdienste op bykans dieselfde grondslag plaas. Die voordeel van hierdie tipe befondsing is dat al die inwoners van die streek betaal vir die dienste wat gelever word. Dit kan egter soos in die geval van die voorligtingsdiens van die VSA met sy "Land-Grant Colleges" sisteem 'n probleem skep met betrekking tot aanspreeklikheid. In die geval van die streek landbou-ontwikkelingskorporasie behoort (a) verantwoording gedoen te word aan die SDR wat 'n derde vlak van regering is en dus ook die staat as funksionaris verteenwoordig, (b) aan die Staat direk deur jaar- en finansiële verslae aan die kantoor van die Minister van Landbou te stuur, en (c) aan die raad van direkteure van die korporasie self, wat verteenwoordigend is van die inwoners van die streek. Weens die stelsel van befondsing is die SLOK eintlik verantwoordelik aan die publiek, want dit word gedeeltelik deur die staat befonds en deur 'n raad van direkteure wat uit inwoners van die streek bestaan, bestuur. Binne hierdie raamwerk funksioneer die SLOK outonoom.

Die streek landbou-ontwikkelingskorporasie is dus 'n outonome organisasie en kan na goeddunke optree. Dit moet egter verantwoordelikheid aanvaar vir (a) landbouvoorligting aan al die inwoners van die streek wat bedien word, (b) toegepaste en aangepaste navorsing in die streek, (c) ontwerp van toepaslike tegnologie vir veral die agtergeblewe gebiede met opkomende en bestaansgerigte boere, (d) die instandhouding van skakels met die LNR wat navorsing doen, en (e) die instandhouding van die onderlinge skakel met ander SLOK's deur middel van die landbou ontwikkelingskomitee.

Op die vlak van besturende direkteur skakel elke SLOK onderling met die ander deur middel van 'n landbou-ontwikkelingskomitee (LOK) wat minstens twee vergaderings per jaar hou en onder voorsitterskap van 'n hoofdirekteur funksioneer. Die hoofdirekteur word gekies uit die hoofbestuurders van die nege ontwikkelingstreke se ontwikkelingskorporasies. Die doel van hierdie skakeling op hoë vlak is sinchronisasie, koördinasie en wedersydse stimulasie, byvoorbeeld om landbou navorsingsprojekte nie onnodig te dupliseer nie; om voorligtingsaksies wat wyer as die grense van die ontwikkelingstreke strek, te koördineer; die verpoeling van kennis; die identifikasie van gesamentlike probleme en maatreëls om dit die hoof te bied; besluite oor nasionale navorsingsprioriteite; besinning oor uniforme voorligtingsboodskappe; ensovoorts. Die hoofdirekteur staan onder gesag van die Direkteur Generaal van Landbou, maar het self nie uitvoerende gesag oor die besturende direkteure van die SLOK's nie. Die enigste vorm van gesag oor die besturende direkteur van 'n streek landbou-ontwikkelingskorporasie is die raad van direkteure van die korporasie en die skakeling wat hulle het met die Minister van Landbou en die SDR's.

Wat prosesse in die landbouvoorligting organisasies aanbetref, word daar aanvaar dat die vermoë om mag uit te oefen gebalanseerd versprei is deur die organisasie, sonder uitermate konsentrasie van mag in die boonste vlakke. In die organisasie word konflik hanteer volgens die maatstawwe wat deur die organisasie daarvoor neergelê is, met die finale beslissing in die boonste vlak van die organisasie. Die vermoë van personeel om as leiers te funksioneer, is 'n eienskap wat aangemoedig word in al die vlakke van die organisasie. Besluitneming word gedelegeer na die vlak in die organisasie waar dit nodig is, en is nie uitsluitlik in die boonste vlakke gekonsentreer nie, met die uitsondering van besluite rakende missie en beleid wat na oorlegpleging met alle vlakke in die organisasie in die boonste vlak oor besluit word.

SLEUTEL: | = gesagslyne; - - - = skakeling- en koördineringslyne

Figuur 1: Tipiese gesag-, skakeling- en koördinasie lyne binne 'n streek landbou-ontwikkelingskorporasie

Vertikale kommunikasie en veral opwaartse kommunikasie word in die organisasie aangemoedig deur van vlak strukture gebruik te maak en deur terugvoering uit die onderste vlakke voortdurend aan te moedig. Horisontale kommunikasie tussen afdelings op gelyke vlak in die organisasie sowel as tussen verskillende organisasies word aangemoedig en die struktuur word geskep om dit moontlik te maak.

Landbouvoorligting deur die ontwikkelingskorporasies geskied hoofsaaklik deur middel van boerderyondersteuningsprogramme (FSP) en die doen van boerderysisteem navorsing (BSN).

Die struktuur waarbinne die funksionering van die SLOK's moontlik gemaak word, word in Figuur 1 voorgestel. In sekere distrikte met agtergeblewe boerderygebiede word van 'n aangepaste "Training and Visit" sisteem gebruik gemaak en ook BSN gedoen. Die struktuur van die SLOK is in hierdie distrikte dieper as in ander distrikte waar byvoorbeeld net kommersiële boere aangetref word en die ophef van armoede nie die hoof prioriteit is nie.

Omdat voorligters nie belas moet word met onnodige regulatoriese dienste nie, is daar 'n bestuurder regulatoriese dienste wat gesetel is by die SLOK, maar net deur middel van 'n skakelnetwerk daaraan gekoppel is. Die bestuurder is verantwoordelik aan 'n staatsdepartement wat die regulatoriese dienste moet uitvoer. Die besturende direkteur skakel met die staatsdepartement en die bestuurder regulatoriese dienste ten einde funksies te koördineer en te sinchroniseer.

5. Gevolgtrekking

Landbouvoorligting in Suid-Afrika is tans aan reorganisasie onderhewig weens verskillende faktore. Daar word voorgestel dat daar by hierdie reorganisasie aangesluit word deur op die korttermyn 'n Nasionale Landbouvoorligting Komitee (NLVK) te stig om onder andere as beskermheer van landbouvoorligting op te tree en om die klimaat te skep vir verdere her-organisasie. Laasgenoemde is in wese 'n privatisering van die staat se voorligtingsdiens na nege streeklandbou-ontwikkelingskorporasies (SLOK), wat outonoom is in befondsing en weens devolusie van gesag. Die SLOK moet op hoë vlak onderling en met die LNR skakel om duplisering uit te skakel en navorsingsbehoefes van af grondvlak na boeur te gee.

Nota

1. Gebaseer op 'n PhD proefskrif deur C.A.J. Botha aan die Universiteit van Pretoria.

Verwysings

- ARNON, I. (1989). Agricultural research and technology transfer. London and New York: Elsevier Science Publishing Co., Inc.
- BEMBRIDGE, T.J. (1991). Contributions to the science of agriculture. D.Sc. Proefskrif, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
- BOTHA, CAJ. (1990). Development and Employment: The case of agricultural projects. Hfst. 16 in: Development and employment. Red.: Beukes, van der Kooi, Davies and Low. Pretoria: Development Society of Southern Africa.
- BOTHA, CAJ. (1992). 'n Organisasoriese model vir landbouvoorligting in Suid-Afrika. PhD proefskrif, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
- BOURGEOIS, R. (1989). Promoting Integration through Structural Changes: Making the Link between Agricultural Research and Technology Users. ISNAR Working Paper. In: The Technology Triangle: linking farmers, technology transfer agents, and agricultural researchers. Summary Report of an International Workshop held at ISNAR, The Hague, 20th to 25th November 1989. The Hague: ISNAR.
- COETZEE, A. (1991). Onderhoud. Bestuurder Voorligting, AGRICOR.
- COOPER, D. (1991). Onderhoud. Koördineerder van die "Group for Environmental Monitoring" van die Environmental and Development Agency (EDA) en lid van die "Land Commission" van die ANC.
- DU PLESSIS, J.J. (1991). Onderhoud. Senior Bestuurder, Voorligting, SA Wolraad en NWKV.
- EKPERE, J. and IDOWU, I. (1989). Managing The Links Between Research and Technology Transfer: The case of the Agricultural Extension-Research Liaison Service in Nigeria. Linkages Discussion Paper No.6. The Hague: ISNAR. In: The Technology Triangle. Linking farmers, technology transfer agents and agricultural

researchers. Red.: Deborah Merrill-Sands & Davis Kaimowitz, met Kay Sayce en Simon Chater. The Hague: ISNAR.

FARMER'S WEEKLY, (1992). News. A single department by April? 17 Januarie:1.

FAYE, J en BINGEN, RJ. (1989). Research Methodology on Production Systems as a Tool for the Reorganisation and Reorientation of Agricultural Research in Senegal. In: The Technology Triangle: linking farmers, technology transfer agents, and agricultural researchers. Summary Report of an International Workshop held at ISNAR, The Hague, 20-25 November 1989. The Hague: ISNAR.

GARFORTH, C. (1982). Reaching the rural poor: A review of extension strategies and methods. Ch.3 in: Progress in rural extension and community development, Vol.1. Red.: G.E. JONES and M.J. ROLLS. John Wiley and Sons.

HAYWARD, JW. (1991). Onderhoud. Landbouvoorligting Spesialis, Ontwikkelingsbank van Suider Afrika.

ISRAEL, A. (1990). Institutional Development. Incentives to performance. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.

KAIMOWITZ, DK. (1989). Placing Agricultural Research and Technology Transfer in One Organisation: Two experiences from Colombia. Linkages Discussion Paper No.3. In: The Technology Triangle: linking farmers, technology transfer agents, and agricultural researchers. Summary Report of an International Workshop held at ISNAR, The Hague, 20-25 November 1989. The Hague: ISNAR.

KEAN, S en SINGOGO, LP. (1989). Bridging the Gap Between Research and Extension in Zambia: The incorporation of research-liaison officers into the adaptive research planning team. OFCOR Discussion Paper No.1. In: The Technology Triangle: linking farmers, technology transfer agents, and agricultural researchers. Summary Report of an International Workshop held at ISNAR, The Hague, 20-25 November 1989. The Hague: ISNAR.

MERRILL-SANDS, D en KAIMOWITZ, D. (1989). The Technology Triangle: linking farmers, technology transfer agents, and agricultural researchers. Summary Report of an International Workshop held at ISNAR, The Hague, 20th to 25th November 1989. The Hague: ISNAR.

MOLOA, B. (1991). Onderhoud. Koördineerder, National African Farmer's Union.

PALMIERI, V. (1989). The Effects of Structural Changes in the Costa Rican Ministry of Agriculture and Livestock on the Relations between Maize Research and Extension. In: The Technology Triangle: linking farmers, technology transfer agents, and agricultural researchers. Summary Report of an International Workshop held at ISNAR, The Hague, 20-25 November 1989. The Hague: ISNAR.

RÖLING, N. (1982). Alternative approaches to extension. Hfst. 5 in: Progress in Rural Extension and Community Development. Red.: G.E. JONES and M.J. ROLLS. John Wiley and Sons.

SHUMBA, E en FENNER, R. (1989). Linking Research and Extension through On-Farm Research and Demonstrations: The Zimbabwe experience. The Hague: ISNAR. (Ongepubliseer).

VAN ROOYEN, CJ. (1991). Onderhoud. Groepsbestuurder, Ontwikkelingsbank van Suider Afrika.

Summary

Due to socio-economic and political influences, extension in South Africa is currently re-organising itself. It is not necessary to form new structures for extension but meaningful co-ordination, amalgamations and eradication of duplicating functions of different institutions is a better alternative. Re-organisation should be planned and done with a long-term perspective. Extension in South Africa must consider alternative objectives and cater for the needs of all farmers. To achieve this end, some short term measures will have to be taken. A National Agricultural Extension Committee (NAEC) should be instigated to champion the cause of extension in the short-term. It is further suggested that the inherited organisational structures be abandoned and replaced by nine regional agricultural development corporations (RADCs), consisting of an amalgamation of existing development corporations and the government extension services to function within the framework of the nine development regions of South Africa.